

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel, 5.3.2003
KOM(2003) 98 lopullinen

**KOMMISSION KERTOMUS NEUVOSTOLLE, EUROOPAN PARLAMENTILLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE SEKÄ ALUEIDEN
KOMITEALLE**

**Naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia Euroopan unionissa koskeva
vuosikertomus 2002**

TIIVISTELMÄ

Tässä naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia Euroopan unionissa koskevassa seitsemännessä vuosikertomuksessa luodaan yleiskatsaus sukupuolten tasa-arvoa koskeviin tärkeimpiin kehitysaskeliin ja saavutuksiin jäsenvaltioissa ja Euroopan unionissa vuonna 2002.

Vuosi 2002 oli tärkeä vaihe laajentumisprosessissa, koska silloin vietiin päätökseen liittymisneuvottelut seuraavien maiden kanssa: Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Tšekki, Puola, Slovakia ja Slovenia, Unkari ja Viro. Euroopan unioni odottaa näiden maiden tulevan uusiksi jäseniksi 1. toukokuuta 2004 alkaen. Siihen mennessä on aikaa lisätä seuranta- ja yhteistyötukea näille maille niiden valmistautuessa täysimääräiseen EU-jäsenyyteen. Tätä varten ehdokasmaat otettiin vuonna 2002 mukaan sukupuolten tasa-arvoa koskevaan toimintasuunnitelmaan.

Vuonna 2002 aloitti työskentelynsä myös Euroopan tulevaisuutta käsittelevä valmistelukunta. Naisten vähäisyyttä valmistelukunnassa on arvosteltu, ja tämän puutteen korjaamiseksi on esitetty tasa-arvon valtavirtaistamista (mainstreaming) entistä enemmän. Jos halutaan vastata kaikkiin Euroopan unionia odottaviin haasteisiin, on selvä, että tulevassa perustuslakisopimuksessa on otettava huomioon sekä miesten että naisten toiveet laajentuneessa unionissa ja vahvistettava naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevaa vakiintunutta periaatetta. Jotta yhteiskunnassa vallitsisi sukupuolten välinen tasa-arvo, Euroopan unionissa on edelleen poistettava epätasa-arvoa ja edistettävä naisten ja miesten tasa-arvoa kaikilla politiikan aloilla ja kaikissa toimissa.

Naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia edistettiin kaikilla politiikan aloilla sukupuolten tasa-arvoa koskevan yhteisön puitestrategian mukaisesti. Vuonna 2002 arvioitiin muun muassa Euroopan työllisyysstrategiaa ja tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamisen vaikutuksia sekä tutkittiin tasa-arvonäkökohtia rakennerahastoissa. Sosiaalisen osallisuuden edistämiseen liittyvässä tiedottamisessa ja hyvien toimintatapojen vaihdossa edistettiin merkittävästi, ja eläkeraportti oli myönteinen.

Neuvoston, Euroopan parlamentin ja komission vahvan yhteistyön ansiosta muutettiin yhteispäätösmenettelyssä yhtäläistä kohtelua koskevaa direktiiviä ja edistettiin tasa-arvoa selvästi työllisyyden alalla. Myös naisiin kohdistuvaan perheväkivaltaan kiinnitettiin huomiota, ja otettiin käyttöön siihen liittyviä uusia indikaattoreita. Lisäksi väkivaltaa pyrittiin ehkäisemään ja poistamaan aiempaa tehokkaammin.

Sukupuolten tasa-arvo on ihmisoikeus, ja on tärkeää kansainvälisesti tukea naisia, joilla ei ole tätä oikeutta, sekä kantaa heistä yhteisvastuuta näkyvästi. Vuonna 2002 nähtiin joitakin merkittäviä edistysaskelia, mutta paljon on vielä tehtävää, ja näin ollen tämä on vastaisuudessakin keskeinen toiminta-ala.

Euroopan komission tilastotoimisto julkaisi vuonna 2002 laajan tilastollisen asiakirjan "The life of women and men in Europe" (ISBN 92-894-3568-2), jossa on kattavia tilastotietoja.

Luku I

TASA-ARVO JA LAAJENTUNUT EU

1. Laajentumisen tuomat haasteet ja mahdollisuudet

Euroopan unioni on saanut liittymisneuvottelut päätökseen seuraavien maiden kanssa: Kypros¹, Tšekki, Viro, Unkari, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia ja Slovenia, ja odottaa niiden liittyvän unioniin 1. toukokuuta 2004 alkaen.

Laajentumisprosessin tasa-arvokeskusteluissa ja -neuvotteluissa on käsitelty muutakin kuin ehdokasmaiden tarvetta saada lainsäädäntönsä ja menettelynsä EU:n vaatimalle tasolle. Kun Euroopan kansojen unionia tiivistetään ja unioniin liittyy uusia maita, saadaan kokemuksia ja saavutuksia, joista myös nykyiset jäsenvaltiot voivat oppia. Kun yhdistetään vastavuoroisesti monien eri maiden saavutukset, saataneen uutta osviittaa Euroopan tasa-arvokysymyksiä varten sekä uusi lupaava sysäys kohti tasa-arvoista yhteiskuntaa.

Sukupuolten tasa-arvo on jo pitkään tunnustettu peruseriaatteeksi ja perusoikeudeksi, ja se on myös tavoitteena Euroopan unionista tehdyssä sopimuksessa. Tasa-arvo koskee kaikkia kansalaisia – yhtä lailla naisia kuin miehiä –, sillä demokraattinen yhteiskunta voi toimia täysimittaisesti vain, jos kaikki osallistuvat sen toimintaan. Tasa-arvo ei siis ole vähemmistökysymys vaan koskee koko väestöä. Näin ollen on äärimmäisen tärkeää, että naisten ja miesten tasa-arvoon tähtäävissä oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimenpiteissä keskitytään tähän tavoitteeseen eikä luokitella tasa-arvoa vähemmistökysymykseksi.

Ehdokasmaiden on kuitenkin kaikkein tärkeintä pyrkiä entistä enemmän lisäämään kansalaisten tietoisuutta heidän uusista oikeuksistaan. Jotta laki toteutuisi yhteiskunnassa, on välttämätöntä tiedottaa kansalaisille heidän oikeuksistaan ja kannustaa heitä hyödyntämään oikeuksiaan avoimen keskustelun ilmapiirissä. Tämän tueksi tarvitaan oikeusjärjestelmä, joka kykenee ratkaisemaan riidat tehokkaasti.

Lainsäädännön täytäntöönpano

Yhtäläisten mahdollisuuksien alalla on yhdeksän direktiiviä, jotka on saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä. Kuten komission määräaikauskertomuksessa² todetaan, kansallisen lainsäädännön saattaminen yhteisön säännösten mukaiseksi on edistynyt hyvin monissa ehdokasmaissa, erityisesti Kyproksessa, Tšekissä, Latviassa, Liettuaissa, Unkarissa, Slovakiassa ja Sloveniassa. Näissä maissa edistytään edelleen vuonna 2002. Viro, Malta ja vähemmässä määrin myös Puola ovat kuitenkin muista jäljessä. Täytäntöönpanoa on edistettävä kaikissa ehdokasmaissa, ja komissio vahvistaa niiden kehityksen seurantaan Kööpenhaminassa kokoontuneen Eurooppa-neuvoston selkeän toimeksiannon mukaisesti.

Parlamentti hyväksyi huhtikuussa 2002 Tšekin työllisyyslakiin tehdyn muutoksen, jolla tarkennetaan työhönpääsymahdollisuuksiin liittyvän suoran ja välillisen syrjinnän

¹ Kyproksen turkkilaisyhteisöön liittyvät Kyproksen EU:hun liittymisen ehdot riippuvat liittymissopimuksen ratkaisusta, jonka on oltava linjassa EU:n peruseriaatteiden kanssa.

² KOM (2002) XXX, lokakuu 2002.

määritelmää. Yhtäläisistä mahdollisuuksista annettuun Liettuan lakiin tehty, suora ja välillistä syrjintää koskeva muutos hyväksyttiin kesäkuussa 2002, ja molempien 8-vuotiaita tai sitä nuorempia lapsia hoitavien vanhempien tukea on lisätty. Sloveniassa hyväksyttiin kesäkuussa 2002 yhtäläisiä mahdollisuuksia koskeva laki yleisperustaksi edistettäessä naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia julkishallinnossa. Latviassa tuli 1. tammikuuta 2002 voimaan työturvallisuuslaki ja 1. kesäkuuta 2002 uusi työlainsäädäntö. Slovakiassa hyväksyttiin toukokuussa 2002 uusi sosiaalivakuutuslaki, jolla saatetaan päätökseen yhtäläistä kohtelua sosiaaliturva-alalla koskevan direktiivin täytäntöönpano. Kyproksessa säädettiin syyskuussa 2002, että naisille ja miehille on maksettava samasta työstä sama palkka.

Yhteistyötä jatketaan Bulgarian ja Romanian kanssa, jotka ovat edistyneet merkittävästi, mikä näkyy siinä, että niiden liittymisneuvottelut ovat edistyneet hyvin, sekä Turkin kanssa.

Täytäntöönpanorakenteet

Lainsäädännön täytäntöönpano ei itsessään riitä. Kokemus on osoittanut, että **tukimekanismit** kuten tasa-arvoelimet, tasa-arvovaltuutetut sekä aktiiviset, asioihin perehtyneet ja riippumattomat tietolähteet ovat hyvin tärkeitä. Haasteena on nyt panna hiljattain hyväksyttyä lainsäädäntöä tehokkaasti täytäntöön ja taata, että asiaankuuluvilla toimielimillä on riittävästi hallintokapasiteettia ja ne kykenevät hoitamaan uuden lainsäädännön edellyttämät vastuutehtävänsä.

Tšekissä työvoimatoimistot voivat toteuttaa positiivisia toimenpiteitä työmarkkinoiden epätasa-arvon poistamiseksi tai ainakin sen vähentämiseksi. Lisäksi naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevä neuvosto kokoontui ensi kerran huhtikuussa 2002. Neuvosto on ministeriöiden välinen neuvoa-antava kuulemiselin, jonka tehtävänä on edistää tasa-arvopolitiikkaa. Tammikuun 2002 jälkeen jokaisessa ministeriössä on perustettu yksinomaan miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien edistämiseen tarkoitettu vakinainen virka. Kesäkuussa 2002 **Unkarin hallitus** ilmoitti perustaneensa uuden syrjinnänvastaisen toimiston torjumaan vammaisten, romanien ja muiden vähemmistöjen sekä naisten syrjintää työmarkkinoilla. **Latviassa** tehtiin helmikuussa 2002 päätös tasa-arvoasioiden neuvoa-antavan koordinoituneuvoston perustamisesta. **Liettuassa** tasa-arvovaltuutetun toimisto toimii edelleen aktiivisesti suoran ja välillisen syrjinnän alalla. Vuonna 2002 toimistoa vahvistettiin entisestään. **Slovenian** uuden työsuhteita koskevan säädöksen mukaan on tarkoitus käynnistää kansallinen yhtäläisiä mahdollisuuksia edistävä ohjelma, ja tasa-arvovirasto voi nimittää tasa-arvovaltuutetun käsittelemään syrjimistapauksia. **Puolassa** perustettiin lokakuussa 2001 ministeriöiden välinen ryhmä käsittelemään naisten ja miesten tasa-arvoista asemaa. **Kyproksessa** on vahvistettava lainsäädännön täytäntöönpanon edellyttämiä rakenteita ja mekanismeja ja etenkin riippumattomia neuvoa-antavia rakenteita. **Maltassa** on yhteisön säännösten täytäntöönpanon edellyttämä hallintokapasiteetti, mutta sitä on kehitettävä edelleen.

Romaniassa ja Bulgariassa tasa-arvoon liittyvien oikeuksien toteuttamista edistäviä toimielin- ja hallintorakenteita on kehitetty hyvin rajallisesti tai ei lainkaan.

Ehdokasmaissa on lisäksi toteutettu muita tasa-arvon valtavirtaistamisaloitteita. **Unkarissa** on edistetty valtavirtaistamista kouluttamalla lakimiehiä, lisäämällä tietoisuutta tasa-arvoasioista ja puuttumalla epätasa-arvoon erityisesti työmarkkinoilla. **Latviassa** on keskitytty edistämään sukupuolten tasa-arvon käsitteen toteutumista. Maaliskuussa 2002 hyväksyttiin tasa-arvon toteutumista vuonna 2002 koskeva toimintasuunnitelma, jonka mukaan laaditaan kansallinen tasa-arvostrategia vuosiksi 2003–2007 ja järjestetään tasa-arvokoulutusta virkamiehille.

2. Sosioekonomiset näkökohdat

2.1 Työllisyys

Sosioekonomisessa koordinoituvuudessa on jo aloitettu yhteistyö ehdokasmaiden kanssa. Työllisyyden yhteistyöprosessilla eli niin sanotuilla yhteisillä arviointiasiakirjoilla autetaan ehdokasmaita valmistautumaan siihen, että ne voivat osallistua vastaisuudessa EU:n työllisyysstrategiaan, ja kartoittamaan työllisyyspolitiikan painopisteitä valmistauduttaessa tulevaan ESR:n tukeen.

Aivan toisin kuin EU:n nykyisissä jäsenvaltioissa, ehdokasmaissa naisten osallistumisaste työmarkkinoilla oli aiemmin korkea (lukuun ottamatta Maltaa, jossa se on erityisen matala). Se laski kuitenkin rajusti siirtymävaiheen ensi vuosien aikana. Sekä miesten että naisten työttömyysaste on korkea erityisesti Latviassa, Liettuassa, Maltassa, Puolassa ja Slovakiassa. Toisaalta miesten osallistumisaste on matalampi kuin EU:ssa keskimäärin, jolloin sukupuolten väliset erot työllisyys- ja työttömyysasteissa ovat pienemmät kuin EU:ssa. Ehdokasmaiden työmarkkinat ovat eriytyneet voimakkaasti sukupuolen mukaan niin kuin EU:ssakin, ja sukupuolten väliset palkkaerot ovat vielä suuremmat kuin EU:ssa.

Useimmissa ehdokasmaissa tiedostetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistämisen ja siihen liittyvän strategian tarve, mutta apuvälineet puuttuvat. Tavallisia äitiys- ja vanhempainlomia lukuun ottamatta perheellisille tarkoitetut joustavat työaikajärjestelyt ovat edelleen heikkoja. Lisäksi useimpien ehdokasmaiden on kehitettävä kohtuuhintaisia lastenhoitopalveluja, erityisesti niissä Keski- ja Itä-Euroopan maissa, joista tällaiset palvelut hävisivät edellisen yhteiskuntajärjestelmän romahdettua.

Maa	Työvoiman osallistumisaste		Työllisyysaste		Työttömyysaste	
<i>2001 (%)</i>	<i>naiset</i>	<i>miehet</i>	<i>naiset</i>	<i>miehet</i>	<i>naiset</i>	<i>miehet</i>
Kypros	56,9	81,5	53,2*	79,1*	6,5	3
Tšekki	63,3	78,7	57	73,3	9,9	6,8
Viro	65,5	74,4	57,3	65,5	12,5	12
Unkari	52,4	67,7	49,8	63,4	5,0	6,4
Latvia	63,0	72,1	55,7	61,9	11,6	14,1
Liettua	67,9	75,9	58,5*	61,9*	13,8	18,4
Malta	34,4	81,4	31,6	76,4	8,2	6,2
Puola	61,4	73,9	48,9	61,2	20,3	17,2
Slovakia	63,8	78,0	51,8	62	18,3	20,5
Slovenia	62,8	72,8	58,8	68,6	6,3	5,7

Kymmenen ehdokasmaan mukaan ottaminen tasoittaa hieman Lissabonin tavoitteiden mukaisia työllisyysasteita. Yleinen työllisyysaste laskisi noin 1,5 prosenttiyksiköllä 62,4 prosenttiin, ja vaikutukset tuntuisivat enemmän miesten työllisyysasteessa.

Työllisyysaste ennen EU:n laajentumista vuonna 2004 ja sen jälkeen³		
<i>2001 (%)</i>	<i>15–64-vuotiaat yhteensä</i>	<i>15–64-vuotiaat naiset</i>

³ Lähde: Employment in Europe 2002

EU15	63,8	54,7
10 ehdokasmaata	56,8	51,1
EU25 (EU15 + ehdokasmaat)	62,6	54,1
Tavoitteet	Lähes 70 %	Yli 60 %

Sukupuolten tasa-arvo ja sen valtavirtaistaminen sisällytettiin osana jatkuvaa yhteistyötä vuonna 2002 ehdokasmaiden kanssa järjestettyihin rakennerahastoseminaareihin, sillä rakennerahastojen tulevassa strategiassa otetaan huomioon tasa-arvo ja toteutetaan erityistoimia. On myös tärkeää taata, että uusissa jäsenvaltioissa kansalaisjärjestöt tuensaajan roolinsa lisäksi otetaan yhteistyökumppaneina mukaan ohjelmien suunnitteluun ja toteutukseen.

2.2 Sosiaalisen osallisuuden edistäminen

Sosiaalista osallisuutta edistetään yhteistyössä lähinnä laatimalla **sosiaalisen osallisuuden edistämistä koskevia yhteisiä muistioita**, joilla valmennetaan ehdokasmaita osallistumaan täysimääräisesti EU:n sosiaalisen osallisuuden edistämisprosessiin heti liittymispäivästä alkaen. Laatiessaan kyseisiä muistioita yhdessä komissio ja kunkin ehdokasmaan viranomaiset oppivat toisiltaan. Tässä yhteydessä kansallisia viranomaisia pyydetään kuvaamaan matalapalkkaryhmiin kuuluvien naisten ja miesten sosiaalista tilannetta, kartoittamaan tasa-arvosidonnaisia ongelmia sekä selvittämään, miten tasa-arvonäkökohdat otetaan huomioon sosiaalisen osallisuuden edistämistoimissa ja mitä erityistoimenpiteitä tarvittaisiin. Muistiot viimeistellään vuoden 2003 loppuun mennessä, ja ne ovat merkittävä edistysaskel ehdokasmaiden hahmotellessa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaan liittyvää ensimmäistä kansallista toimintasuunnitelmaansa vuodeksi 2005.

2.3 Naiset päätöksenteossa

Laajentuminen merkitsee Eurooppaa, jossa naisilla on uusi rooli eikä heitä syrjitä. Naisten oikeuksia ei voida käsitellä irrallaan sosiaalisesta edistyksestä. Näin ollen on erittäin tärkeää, että ehdokasmaiden naiset voivat hyödyntää nykyisen sukupuolten tasa-arvoon liittyvän yhteisön lainsäädännön tarjoamia etuuksia. Euroopan parlamentin vaaleissa vuonna 2004 naisten on voitava toimia täysimääräisesti päätöksenteossa ja poliittisessa elämässä. Ehdokasmaiden naisten olisi tartuttava tähän tilaisuuteen tuoda itsensä aiempaa paremmin esille politiikassa.

Ehdokasmaita on tuettu siten, että ne ovat voineet vuodesta 2002 alkaen osallistua sukupuolten tasa-arvoa koskevaan toimintaohjelmaan. Ensi vaiheessa järjestetään vuonna 2003 paikallisseminaareja, joihin kutsutaan paikallisia ja valtakunnallisia toimijoita ja joiden avulla lisätään tietoisuutta tasa-arvonäkökohdista. Toisessa vaiheessa ehdokasmaat voivat osallistua hankkeisiin, joissa on mukana yhteistyökumppaneita jäsenvaltioista ja muista maista.

Komissio keskittyy vuonna 2003 edistämään sukupuolten välistä tasapainoa päätöksenteossa. Tämä on ensisijaisena aiheena marraskuussa 2002 julkaistussa ehdotuspyynnössä (ehdotusten viimeinen jättöpäivä on 14. maaliskuuta 2003), joka on merkittävä ehdokasmaiden ja jäsenvaltioiden välisen toiminnan ja vaihdon perusta.

Osapuolet voivat ymmärtää toisiaan ja toteuttaa yhteistyötä kuitenkin vain henkilökohtaisten keskustelujen pohjalta. Niinpä ehdokasmaista pyydettiin tarkkailijoita neuvoa-antavan komitean ja ohjelman komitean kokouksiin lokakuussa 2002. Kokemus oli myönteinen, ja se

otetaan yleiseksi käytännöksi huhtikuusta 2003 alkaen, jotta luodaan vankka perusta tulevalle yhteistyölle.

Luku II

SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA KOSKEVA PUITESTRATEGIA

3. Kaksitahoinen lähestymistapa

Valtavirtaistamisstrategia on tunnustettu kansainvälisesti vuonna 1995 Beijingissä pidetyn YK:n naisten maailmankonferenssin jälkeen, ja se on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi edistää naisten ja miesten tasa-arvoa. Valtavirtaistaminen muodostaa erityistoimien, etenkin lainsäädäntö- ja rahoitusohjelmien, kanssa kaksitahoisen lähestymistavan sellaisena kuin se esitettiin sukupuolten tasa-arvoa koskevassa puitestrategiassa. Vuosi 2002 oli kolmas puitestrategian täytäntöönpanovuosi, ja siihen sisältyy kaikkia komission yksiköitä koskeva vuotuinen työohjelma.

Kahden edellisvuoden työohjelman laadinnasta ja seurannasta saadut kokemukset osoittavat, että lähestymistapa on tehokas ja tuottaa tuloksia. Tänä vuonna työohjelmassa⁴ päästään sukupuolten tasa-arvoa koskevan yhteisön viisivuotisen puitestrategian puoliväliin, jolloin tarkastellaan yksityiskohtaisesti, miten hyvin tasa-arvo on toteutunut Euroopan komission eri yksiköissä, ja arvioidaan (henkilöstöön ja rahoitukseen liittyviä) resurssivaikutuksia.

Komissio on nyt ryhtynyt toteuttamaan vaikutustenarviointeja entistä laajemmin.⁵ Kaikille merkittävälle uusille aloitteille tehdään vaihteittain vuodesta 2003 alkaen sosiaalista, taloudellista ja ympäristön kestävyyttä koskeva vaikutustenarviointi. Tällaisia aloitteita ovat ne, jotka on esitetty vuotuisessa toimintastrategiassa tai myöhemmin komission työohjelmassa. Uusi vaikutustenarviointi korvaa muun muassa seuraavilla aloilla nykyisiin vaadittavat arvioinnit: liiketoiminta, tasa-arvonäkökohdat, ympäristö, pk-yritykset, kauppa ja lainsäädäntö. Uusi yhtenäinen vaikutustenarviointi perustuu näihin nykyisiin arviointimenettelyihin ja yhdistää ne uudeksi apuvälineeksi. Jää kuitenkin yksittäisten pääosastojen tehtäväksi varmistaa, että niiden tekemissä vaikutustenarvioinneissa otetaan huomioon myös tasa-arvovaikutukset, ja tätä asiaa on syytä tarkkailla jatkuvasti.

4. Euroopan työllisyysstrategia

Sukupuolten tasa-arvo on alusta alkaen ollut keskeinen osa Luxemburgin prosessia, mikä näkyy Euroopan työllisyysstrategiassa. Komissio arvioi Euroopan työllisyysstrategiaa vuonna 2002, ja yksi tärkeimmistä päätelmistä oli, että tasa-arvoasioissa kaksijakoinen lähestymistapa – valtavirtaistaminen ja toisaalta erityistoimet – on osoittautunut onnistuneeksi. Sukupuolten tasa-arvo on näkyvämpää myös niissä maissa, jotka ovat tässä asiassa kehittyneet muita hitaammin, ja etenkin työllisyys- ja työttömyysasteissa sukupuolten väliset erot ovat pienentyneet.

Viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana nähdyistä monista parannuksista huolimatta paljon on kuitenkin vielä tehtävää, jotta päästään Lissabonissa ja Tukholmassa asetettuihin tavoitteisiin ja kurotaan umpeen edelleen liian suuria sukupuolten välisiä eroja. Tarvitaan jatkuvaa sitoutumista työllisyysasteita koskeviin EU:n tavoitteisiin ja erityisesti ikääntyneitä

⁴ Työohjelma KOM(2003) 47, SEK(2003) 137.

⁵ Komission tiedonanto vaikutustenarvioinnista, KOM(2002) 276 lopullinen, katso http://europa.eu.int/comm/press_room/presspacks/pdf/276-4en.pdf

työntekijöitä koskevaan päämäärään. Työvoimaosuuden lisäämistä koskevassa yhteisessä raportissa arvioitiin, että työllisyyttä on vuosina 2002–2010 lisättävä 15,4 miljoonalla työntekijällä, joista 9,6 miljoonaa on naisia ja 7,4 miljoonaa ikääntyneitä työntekijöitä. Nykynäkymien mukaan Lissabonissa tavoitteeksi asetettuun 70 prosentin yleiseen työllisyysasteeseen päästään vain, jos Euroopan työmarkkinoiden hiljattaisia rakenteellisia parannuksia ja naisten työvoimaosuuden lisäämistä jatketaan vuoteen 2010 asti, ja niitä vahvistetaan tarvittaessa.

Lissabonin ja Tukholman tavoitteet liittyvät työllisyysasteeseen, ja vaikka onkin selvää, että työllisyyden lisääminen liittyy suoraan työvoimaosuuden lisäämiseen, myös työttömyyttä on vähennettävä. Työvoimaosuuden lisääminen ei tule olemaan helppoa osittain siksi, että se riippuu kulttuuristen ja sosiaalipsykologisten tekijöiden muutoksista. Yleisimmät syyt 15–64-vuotiaiden henkilöiden työvoiman ulkopuolella olemiseen ovat henkilökohtaiset tai perhevelvoitteet (lähes 20 % kaikista työvoimaan kuulumattomista ja 29,2 % työvoimaan kuulumattomista naisista), oma sairaus tai vamma (9 %), yleissivistävä ja ammatillinen koulutus (27 %, lähes 90 % 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä) ja siirtyminen eläkkeelle (16 %, noin 90 % 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä). Työvoiman ulkopuolella olemisen syissä on suuria sukupuolten välisiä eroja. Miehillä syynä on yleensä koulutus tai eläkkeelle jääminen, kun taas lähes puolella 25–54-vuotiaista naisista syynä ovat perheeseen tai kodinhoitoon liittyvät velvoitteet. Naisten työssäkäyntipäätökseen vaikuttavat verotukselliset rasitteet ja hoitovelvoitteet sekä edelleen olemassa olevat sukupuolten väliset palkkaerot, jolloin odotettavissa on miesten tuloja pienemmät tulot.

On alettu tiedostaa, että *sukupuolten väliset palkkaerot eivät pienene automaattisesti naisten työvoimaosuuden lisääntyessä*, sillä ne liittyvät työmarkkinoiden rakenteelliseen epätasa-arvoon naisten ja miesten kesken. Tuloksia on lisäksi seurattava ja arvioitava keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä ja suhteessa sukupuolten väliseen eriytymiseen.

Barcelonassa kokoontuneessa Eurooppa-neuvostossa jäsenvaltiot sopivat lasten päivähoitoon liittyvistä tavoitteista. Päivähoito olisi järjestettävä vähintään 90 prosentille lapsista, jotka ovat täyttäneet kolme vuotta mutta eivät ole vielä oppivelvollisuusiässä, sekä vähintään 33 prosentille alle 3-vuotiaista lapsista vuoteen 2010 mennessä. Yhä useammat jäsenvaltiot ovat toteuttaneet toimenpiteitä kuten määrällisiä tavoitteita ja määräaikoja parantaakseen päivähoiton tarjontaa, mutta hyviä ja kohtuuhintaisia palveluja *ei ole vielä kukaan riittävästi kysynnän tyydyttämiseksi ja Barcelonan tavoitteisiin pääsemiseksi*. Kuten edellisvuonnakin hyvin vähän huomiota kiinnitettiin *muiden hoitoa tarvitsevien tilanteen* parantamiseksi.

Monissa jäsenvaltioissa laajennetaan *lomajärjestelyjä* (Tanskassa, Ranskassa, Suomessa, Espanjassa, Ruotsissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Irlannissa, Itävallassa ja Alankomaissa). Tämä on myönteinen suuntaus, koska hoitovastuu kuuluu edelleen enimmäkseen naisille, mutta on olemassa vaara, että pitkät lomajaksot heikentävät naisten työvoimaosuutta sekä lisäävät sukupuolten välisiä palkkaeroja ja eriytymistä.

Tasa-arvopolitiikka ja kaksijakoinen lähestymispolitiikka ovat avaintekijöitä pyrittäessä lisäämään työllisyysastetta, parantamaan työn laatua ja edistämään syrjimättömiä työmarkkinoita. Yhtäläisten mahdollisuuksien osalta pyritään edelleen pääsemään Lissabonin tavoitteisiin, lisäämään toimien vaikutusten seuranta, parantamaan lastenhoitopalveluja (Barcelonan tavoitteet) sekä lisäämään työmarkkinaosapuolten osallistumista erityisesti vähennettäessä sukupuolten välisiä palkkaeroja ja kehitettäessä vanhempainlomajärjestelyjä.

5. Rakennerahastot

Euroopan unionin rakennerahastot tarjoavat suurimittaista rahoitustukea ammattitaidon kehittämiseen, työpaikkojen luomiseen ja avun tarpeessa olevien alueiden tukemiseen. Sukupuolten tasa-arvo on avaintavoite kaksitahoisessa toimintamallissa, joka sisältää yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviä erityistoimenpiteitä ja toisaalta laaja-alaisen sitoumuksen ottaa tasa-arvonäkökohdat huomioon kaikessa rahaston toiminnassa.

Kaksitahoinen malli on viety kaikkein pisimmälle Euroopan sosiaalirahastossa (ERS), joka on EU:n merkittävin rahoitusväline Euroopan työllisyysstrategiassa. Useimmissa epätasa-arvon vähentämiseen tähtäävissä aloitteissa keskitytään työllisyyteen, ja niitä rahoitetaan ESR:stä. Muilla rakennerahastojen toiminta-aloilla, kuten liikenteeseen, ympäristöön ja maaseudun kehittämiseen liittyvissä asioissa, tasa-arvonäkökohtien huomioon ottaminen oli vaikeampaa.

ESR:n rahoitus, jolla tuetaan naisten pääsyä työmarkkinoille ja heidän työvoimaosuuttaan euroina ja prosenttiosuutena ESR:n kokonaismenoista:

	<i>Menot yhteensä euroina</i>	<i>%</i>
Itävalta	76 782 000	10,5
Italia	837 469 241	10,0
Saksa	1 099 335 311	9,5
Luxemburg	3 380 600	4,6
Yhdistynyt kuningaskunta	355 121 072	4,6
Kreikka	193 761 925	4,5
Espanja	521 899 539	4,4
Irlanti	46 631 000	4,3

	<i>Menot yhteensä euroina</i>	<i>%</i>
Ranska	257 352 700	3,8
Belgia	38 252 364	3,5
Tanska	10 498 333	2,3
Alankomaat	43 139 000	2,2
Ruotsi	8 102 800	0,8
Suomi	6 723 000	0,8
Portugali	17 240 700	0,4
EU	3 515 689 585	6,0

Kolmannessa tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamista rakennerahastoissa käsitelleessä konferenssissa (14.–15. kesäkuuta 2002, Santander, Espanja) korostettiin, että vain harvoissa rahastosta tuetuissa jäsenvaltioiden ohjelmissa noudatetaan kaikenkattavaa valtavirtaistamisstrategiaa. Monissa ohjelmissa on tehty yleisiä sitoumuksia puuttua rahastojen toiminnan erilaisiin vaikutuksiin, joita saadaan naisten ja miesten osalta, mutta monista puuttuu tasa-arvoon liittyvät selkeät tavoitteet ja seuranta.

Italia otti ensimmäisten jäsenvaltioiden joukossa käyttöön laajan arviointipaketin, jolla mitataan tasa-arvon edistymistä rakennerahastoissa. Paketin avulla rahastoista vastaavat Italian viranomaiset pyrkivät varmistamaan, että hankkeita suunnittelevat, valitsevat ja toteuttavat tahot ottavat tasa-arvonäkökohdat täysimittaisesti huomioon.

Toisena esimerkkinä hyvästä toimintatavasta voidaan mainita kahdeksan **Espanjan** alueen yhteiset pyrkimykset käyttää rakennerahastovaroja naisten työllistyvyyden parantamiseen, sukupuolten eriytymisen torjumiseen sekä perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen. Alueilla on järjestetty muun muassa koulutusta (lähinnä aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina), rahoitustukea yrityksille, jotka palkkaavat työttömiä naisia, ja tukea naisten liikeyrityksille. Lisäksi on toteutettu kampanjoita ja tutkimusta ja edistetty naisten asemaa päätöksenteossa.

Komissio laati vuoden 2002 lopussa Santanderin konferenssin tulosten perusteella tiedonannon,⁶ jossa tuotiin esille hyviä toimintatapoja tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamiseksi ja suositeltiin tasa-arvon edistämiskeinoja. Tiedonantoa hyödynnetään, kun komissio laatii vuonna 2003 rakennerahastojen kuusi vuotta kestävä ohjelmakauden väliarvioinnin. Se sisältää seuraavat selkeät viestit:

- Aliedustettuina olevalle sukupuolelle kohdennetut erityistoimet ovat hyvin tärkeitä. Niitä varten on oltava näkyvää rahoitusta siten, että valintaperusteissa annetaan lähtökohtaisesti lisäpisteitä hankkeille, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa.
- Erityisiin tasa-arvotoimiin ja erityisesti tasa-arvon valtavirtaistamiseen kohdennetun rahoituksen on oltava näkyvää, ja monissa tapauksissa sitä on lisättävä.
- Tasa-arvonäkökohtien huomioon ottaminen on vaikeaa, ja tarvitaan erityistä koulutusalan asiantuntemusta, jotta tässä tehtävässä onnistuttaisiin tehokkaasti. Sukupuolittain eritellyt tilastot ovat tällöin hyvin tärkeitä.

Tulevissa rakennerahastojen tuissa on tärkeää säilyttää kaksitahoinen strategia – sekä valtavirtaistamis- että erityistoimet –, jotta vähennetään epätasa-arvoa ja päästään tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteeseen.

6. Sosiaalisen osallisuuden edistämisprosessi

Euroopan sosiaalisen osallisuuden edistämisprosessilla autetaan jäsenvaltioita torjumaan köyhyyttä ja yhteiskunnasta syrjäytymistä. Neuvosto asetti yhteiset tavoitteet, joiden perusteella jäsenvaltiot laativat kansalliset toimintasuunnitelmansa. Neuvosto kehotti jäsenvaltioita sisällyttämään tasa-arvonäkökohdat kaikkiin köyhyyttä ja yhteiskunnasta syrjäytymistä torjuviin strategioihinsa.

Vuonna 1999 EU:ssa 16 prosenttia naisista ja 15 prosenttia miehistä oli vaarassa joutua köyhyyteen, ja kymmenen prosenttia naisista ja kahdeksan prosenttia miehistä oli pysyvässä köyhyysvaarassa.⁷ Kun sukupuoleen liitetään muita tekijöitä, erot ovat vielä suurempia. Esimerkiksi yhden hengen kotitalouksissa asuvista naisista 24 prosenttia ja miehistä 19 prosenttia on vaarassa joutua köyhyyteen. Yksihuoltajista – jotka ovat pääasiassa naisia – noin 38 prosenttia on vaarassa joutua köyhyyteen.⁸

Tasa-arvonäkökohdat eivät olleet kovin näkyviä vuonna 2001 laadituissa ensimmäisissä kansallisissa toimintasuunnitelmissa. Heinäkuussa 2002 ministerit sitten sopivat, että ne olisi otettava paremmin huomioon. Tämä poliittinen sitoutuminen vauhditti merkittävästi onnistunutta tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamista. Uudet kansalliset toimintasuunnitelmat esitetään heinäkuussa 2003, ja niiden valmistelu on jo aloitettu.

Syyskuussa 2002 järjestettiin toimintasuunnitelmien kansallisten koordinoijien ja kansallisten tasa-arvoasiantuntijoiden Euroopan laajuinen tapaaminen. Tällöin jäsenvaltioiden edustajat keskustelivat kokemuksistaan tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamisessa: onnistumisista ja vaikeuksista ja vaikeuksien voittamisesta. Tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamista koskeva

⁶ KOM(2002) 748.

⁷ Eurostatin kotitalouskysely ECHP-UDB, versio joulukuu 2002.

⁸ Sosiaalista osallisuutta koskeva yhteinen raportti, vuotta 1997 koskevat tiedot, taulukko 3c.

erityiskokous järjestettiin myös Århusissa lokakuussa 2002 pidetyn sosiaalisen osallisuuden edistämistä käsittelevän eurooppalaisen seminaarin yhteydessä. Seminaariin osallistui Euroopan parlamentin ja jäsenvaltioiden hallinnon edustajia sekä paikallis- ja alueviranomaisia, tutkijoita, työmarkkinaosapuolia ja kansalaisjärjestöjen edustajia.

Tämän perusteella neuvosto muutti vuoden 2003 suunnitelmien yhteisiä tavoitteita, jotta niissä korostettaisiin, että tasa-arvonäkökohdat olisi otettava huomioon suunnitelmien jokaisessa vaiheessa. Tätä tarkennettiin edelleen kansallisten koordinoijien laatimissa suunnitelmaluonnoksissa. Odotettavissa siis on, että tasa-arvoon liittyvät erityistoimet ovat vuoden 2003 suunnitelmissa aiempaa voimakkaammin esillä ja että tasa-arvonäkökohtia on kaiken kaikkiaan korostettu enemmän.

7. Tasa-arvonäkökohdat kansallisissa eläkestrategioissa

Joulukuussa 2001 jäsenvaltiot sopivat laativansa raportit siitä, miten ne aikovat taata tuleville eläkkeensaajille riittävän toimeentulon rasittamatta liiaksi tulevia työntekijäsupukupolia. Raportit perustuvat yhteisiin tavoitteisiin, jotka liittyvät eläkejärjestelmien riittävyteen ja rahoitukselliseen kestävyyskykyyn sekä niiden kykyyn vastata muuttuviin tarpeisiin. Tavoitteen 10 osalta jäsenvaltioita pyydetään selvittämään, miten niiden eläkejärjestelmät kykenevät vastaamaan pyrkimykseen kehittää naisten ja miesten tasa-arvoa.

Ikäihmisistä suurin osa on naisia: lähes 60 prosenttia yli 65-vuotiaista ja lähes kaksi kolmannesta yli 75-vuotiaista. Alun perin useimmat eläkejärjestelmät suunniteltiin miehille, jotka elättivät perheen, työskentelivät täysipäiväisesti eivätkä pitäneet taukoja työnteossa. Ensimmäiset syyskuussa 2002 jätetyt kansalliset raportit osoittavat, että monissa eläkejärjestelmissä noudatetaan edelleen näitä periaatteita.

Naisten keskimääräinen eläketaso on monissa maissa huomattavasti matalampi kuin miehillä, mikä johtuu pääasiassa miesten ja naisten erilaisesta työhistoriasta⁹. Suomessa naisten kokonaiseläke oli vuonna 2000 keskimäärin 841 euroa eli 27 prosenttia pienempi kuin miehillä keskimäärin. Espanjassa ero on 37 prosenttia. Siellä maksuperusteinen eläke oli vuonna 2001 naisilla keskimäärin 405 euroa ja miehillä 650 euroa. Itävallassa lakisääteinen eläke oli vuonna 2000 naisilla keskimäärin 734 euroa ja miehillä 1 334 euroa, eli ero on 45 prosenttia. Ranskassa keskimääräinen kuukausieläke oli vuonna 1997 miehillä 1 342 euroa ja naisilla 767 euroa, eli ero oli 43 prosenttia. Yhdistyneessä kuningaskunnassa miehet saivat vuonna 2001 eläkettä 183 puntia ja naiset 153 puntia viikossa, eli ero oli 16 prosenttia.

Raportteja koskeva komission arviointi osoittaa kuitenkin, että jäsenvaltiot muokkaavat vähitellen järjestelmiään naisten ja miesten sosioekonomisten roolien muutosten mukaisesti ja että ne ottavat huomioon naisten työvoimaosuuden kasvun sekä luovat uusia järjestelyjä helpottaakseen työ- ja perhe-elämän velvoitteiden yhteensovittamista. Mutta näiden toimenpiteiden vaikutukset ovat hitaita, ja naisten ja miesten eläkeoikeuksien erot säilyvät vielä pitkään.

⁹ Yhteistä raporttia riittävistä ja kestävästä eläkkeistä koskeva komission tiedonanto, KOM(2002) 737 lopullinen.

8. Muut politiikanalat

8.1 Ulkosuhteet

Tasa-arvoa käsittelevä yksiköidenvälinen ryhmä on perustanut ulkosuhteita käsittelevän alaryhmän, jossa on edustajia kehitysyhteistyön, laajentumisasioiden, ulkosuhteiden, kauppapolitiikan ja työllisyyden pääosastoista sekä yhteistyötoimisto EuropeAidista ja humanitaarisen avun toimistosta. Alaryhmä tarkasteli vuonna 2002 nykyisiä toimintalinjoja ja ulkosuhdeasioihin liittyvien kolmen komission tiedonannon¹⁰ mukaisten toimien edistymistä tasa-arvoasiantuntijan laatiman raportin perusteella.

Ryhmä edistämään sukupuolten tasa-arvon huomioon ottamiseksi EY:n kehitysyhteistyössä kesäkuussa 2001 perustetun toimintaohjelman tehokasta täytäntöönpanoa ja tarkastelee, miten EU:n kauppaa-, kehitysyhteistyö- ja ulkopoliittika ovat tähän mennessä vaikuttaneet naisiin. Lisäksi se tutkii, millaista lisäarvoa komissio voi tarjota neuvotteluillaan ja kahdenvälisillä yhteyksillään EU:n ulkopuolisiin yhteistyökumppaneihin sekä sitä, miten komissio tukee naisten vaikutusvallan lisäämistä ja heidän osallistumistaan humanitääriin ja poliittiseen toimintaan.

8.2 Tutkimus ja kehitys

Komissio on jatkanut monenlaisia toimia naisten aseman edistämiseksi tieteessä.

Tammikuussa 2002 perustettiin asiantuntijaryhmä tutkimaan naisten osallistumista teolliseen tutkimukseen, ja se esitti raporttinsa tammikuussa 2003.

Komissio aikoo myös perustaa naistutkijoiden eurooppalaisen foorumin. Foorumilla on tarkoitus kehittää toimintaa, jolla tuetaan naistutkijoita ja aktivoidaan heitä osallistumaan tiedepoliittiseen keskusteluun valtakunnallisesti ja Euroopan laajuisesti. Foorumia varten käynnistettiin naistutkijoiden verkostoja koskeva tutkimus, joka toteutetaan marraskuun 2002 ja kesäkuun 2003 välisenä aikana.

Komissio perusti lokakuun lopussa 2002 Enwise-asiantuntijaryhmän tutkimaan Keski- ja Itä-Euroopan ja Baltian maiden naistutkijoiden tilannetta ja raporttoimaan siitä. Asiantuntijaryhmä laatii suosituksia naisten aseman parantamiseksi eurooppalaisessa tieteellisessä tutkimuksessa (Euroopan tutkimusalueen tavoite) ja lisätäkseen kohdemaiden naisten osallistumista tutkimuksen kuudenteen puiteohjelmaan (2002–2006).

Komissio julkaisi 17. joulukuuta 2002 ensimmäiset kuudennen puiteohjelman mukaiset ehdotuspyyntönsä. Niiden joukossa on naisia ja tiedettä koskeva avoin ehdotuspyyntö. Tavoitteena on kehittää valtakunnallisen ja alueellisen politiikan ja toimien yhteisvaikutuksia sekä lisätä naisten osallistumista teolliseen tutkimukseen ja tasa-arvon toteutumista tieteellisissä laitoksissa.

¹⁰ Sukupuolten tasa-arvon huomioon ottaminen EY:n kehitysyhteistyössä, naisten osallistuminen konfliktien ratkaisemiseen, Euroopan unionin tehtävä ihmisoikeuksien ja demokratisoitumisen edistämiseksi

Kaikissa puiteohjelmasta rahoitetuissa integroiduissa hankkeissa ja huippuosaamisen verkostojen hankkeissa on laadittava tasa-arvoon liittyvä toimintasuunnitelma. Lisäksi arvioijia pyydetään tarkistamaan, onko hankkeessa otettu tasa-arvonäkökohdat huomioon, ja jos on, millä tavoin niitä olisi käsiteltävä.

8.3 Yleissivistävä koulutus

Budapestissä pidettiin 29.–30. marraskuuta 2002 Sokrates-toimintaohjelman hallinnosta vastaavien kansallisten toimistojen ja opetusministeriöiden seminaari. Seminaarissa keskusteltiin toimintaohjelman ensimmäisen vaiheen tasa-arvovaikutusten arvioinnin tuloksista ja niiden perusteella annetuista suosituksista sekä sovittiin indikaattoreista, joita käytetään arvioitaessa ohjelman toista vaihetta.

Neuvosto antoi toukokuussa 2002 päätöslauselman vastauksena komission tiedonantoon "Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen".¹¹ Päätöslauselmassa yhtäläiset mahdollisuudet muodostavat yhden elinikäisen oppimisen peruserätyksistä. Keskeisenä tavoitteena on naisten mahdollisuudet osallistua elinikäiseen oppimiseen erityisesti yrityksissä.

Komissio julkaisi raportin "Koulutusjärjestelmien konkreettiset tulevaisuuden tavoitteet",¹² minkä jälkeen neuvosto hyväksyi työohjelman,¹³ jossa on omaksuttu tasa-arvotietoinen lähestymistapa. Euroopan unionin koulutuspolitiikkaa kehitetään vastaisuudessa näiden kahden asiakirjan pohjalta.

8.4 Ympäristö

Helmikuussa 2002 komissio järjesti yhdessä puheenjohtajamaa Espanjan kanssa Segoviassa seminaarin, jossa käsiteltiin naisia EU:n ympäristöpolitiikassa. Tällöin tarkasteltiin seuraavia kolmea aiheet: tarve tehdä perusteellinen tutkimus ympäristökysymyksistä tasa-arvonäkökohdat huomioon ottaen, konkreettiset toimet tasa-arvonäkökohtien sisällyttämiseksi ympäristöpolitiikkaan sekä koulutustarve. Seminaarin tulokset esiteltiin 4. maaliskuuta 2002 pidetyssä neuvoston kokouksessa.

Tasa-arvonäkökohtien huomioon ottaminen sisällytettiin ympäristöasioiden pääosaston vuoden 2002 hallintosuunnitelmaan, ja edistystä saavutettiin erityisesti jätehuollossa, vesiasioissa sekä meriympäristöä ja maaperää koskevissa kysymyksissä. Lisäksi on käynnistetty seuraavat kaksi tasa-arvovaikutuksia koskevaa tutkimusta:

- Jätehuoltoon liittyen tutkitaan jätehuollon suunnitteluun liittyvän kunnallispolitiikan tasa-arvovaikutuksia EU:ssa. Tarkoituksena on laatia tutkimustulosten perusteella jäsenvaltioille jätehuollon suunnittelua koskevat ohjeet.
- Lisäksi toteutetaan toinen tutkimus tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamisesta yhteisön vesipolitiikasta annetun puitedirektiivin alalla. Tutkimuksella pyritään

¹¹ KOM(2001) 678 lopullinen, 21.11.2001.

¹² KOM(2001) 59 lopullinen, 31.1.2001.

¹³ Hyväksytty 14.2.2002, N:o 6365/02.

selvittämään, vaikuttaako politiikka eri tavoin naisiin ja miehiin, ja tarvittaessa, miten mahdolliset haitalliset vaikutukset voitaisiin vähentää minimiin.

Tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamiseen liittyvää koulutusta laajennettiin siten, että sitä annettiin koordinoijien tasolla, ja tähän liittyen perustettiin kaikkiin yksiköihin yhteyspisteet.

9. Tasa-arvoa edistävät tahot

Maaliskuun 6. päivänä 2002 tasa-arvoasioita käsittelevä komissaarien ryhmä keskusteli keskeisten Euroopan tason elinten kanssa, joiden joukossa olivat Euroopan parlamentti, puheenjohtajamaa Espanja, naisten ja miesten tasa-arvoa käsittelevä neuvoa-antava komitea sekä Euroopan naisten etujärjestö European Women's Lobby.

Tasa-arvoa käsittelevä yksiköidenvälinen ryhmä jatkoi tasa-arvopolitiikan valtavirtaistamisen koordinoitua komissiossa ja tuki komissaarien ryhmää edistyksen ja tulosten seurannassa.

Naisten ja miesten tasa-arvoa käsittelevä neuvoa-antava komitea¹⁴ jatkoi työskentelyään ja antoi viisi lausuntoa. Kaksi niistä osoitettiin Eurooppa-valmistelukunnalle, ja ne koskivat tulevasta Euroopan perustuslaista tehtävän sopimuksen sisältöä. Lausunnoissa ehdotetaan peruseriaatteita, joita komitean mielestä on noudatettava, jos tasa-arvon halutaan toteutuvan eurooppalaisissa yhteiskunnissa.

Komissio pyrkii lisäämään yhteistyötä jäsenvaltioiden tasa-arvoviranomaisten kanssa ja koordinoimaan toimintaa, ja tämän vuoksi se järjestää tiiviissä yhteistyössä EU:n puheenjohtajamaan kanssa kahdesti vuodessa korkean tason kokouksen, johon kutsutaan tasa-arvoasioista vastaavia jäsenvaltioiden johtavia virkamiehiä. Tarkoituksena on luoda foorumi, jolla voidaan vaihtaa näkemyksiä tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamiseen ja tasa-arvoon liittyvistä poliittisista ja strategisista tekijöistä. Foorumin avulla halutaan toteuttaa Beijingin toimintaohjelman mukaisia jatkotoimia neuvostossa ja valvoa tasa-arvon toteutumista neuvoston eri kokoonpanoissa. Vuonna 2002 puheenjohtajamaa Espanja noudatti edellisten puheenjohtajien esimerkkiä ja otti tasa-arvonäkökohdat huomioon kahdessa neuvoston kokoonpanossa nimittäin ympäristöasioiden neuvostossa ja maatalousneuvostossa. Tanska otti puheenjohtajuuskaudellaan tasa-arvonäkökohdat huomioon kaikissa relevanteissa työ- ja sosiaaliasioiden neuvoston käsittelemissä asioissa ja esitteli oppaan tasa-arvon huomioon ottamisesta neuvoston eri kokoonpanoissa.

Yhteistyötä muiden kansainvälisten järjestöjen kuten Yhdistyneiden kansakuntien (Beijingin toimintaohjelman seuranta), Euroopan neuvoston (yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevä ohjausryhmä) ja ETYJ:n (sukupuolten tasa-arvoa koskeva uusi toimintaohjelma) kanssa jatkettiin näiden järjestöjen asiantuntemuksen hyödyntämiseksi ja tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamisen edistämiseksi asiaa koskevien toimintalinjojen yhteydessä.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä merkitys tasa-arvon edistämisessä. Niiden toiminta on erityisen arvokasta torjuttaessa ihmiskauppaa ja autettaessa sen uhreja. Vuonna 2002 naisjärjestöt osallistuivat erityisen aktiivisesti Euroopan tulevaisuutta käsittelevän valmistelukunnan työhön.

Naisten oikeuksia ja tasa-arvoasioita käsittelevä Euroopan parlamentin valiokunta teki koko vuoden 2002 ajan erittäin arvokasta työtä tasa-arvoasioissa. Valiokunnan toiminta-aloja ovat

¹⁴ http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/strategy/advcom.html

muun muassa naisten oikeuksien kehittymisen ja toteutumisen seuranta EU:ssa ja naisten oikeuksien edistäminen kolmansissa maissa, tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistaminen ja sen kehittäminen kaikilla aloilla, naisten ja miesten tasa-arvopolitiikka työllistymismahdollisuuksissa ja kohtelussa työpaikalla sekä valiokunnan vastuualueeseen kuuluvien nykyisten menojen toteutumisen seuranta. Vuonna 2002 valiokunta toimi johtavana yhteislainsäätäjänä muuttaessa miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annettua direktiiviä 76/207/ETY. Samaan aikaan valiokunta osallistui keskusteluihin monista kysymyksistä kuten naisten oikeuksien ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistämisestä Välimeren maissa EU-politiikan avulla, naisten edustuksesta Euroopan unionin työmarkkinaosapuolissa ja Daphne-ohjelman (2000–2003) välivaiheen arvioinnista. Lisäksi se keskusteli sukupuolisesta itsemääräämisoikeudesta ja lisääntymisterveydestä, tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamisesta yhteisön kehitysyhteistyössä sekä naisista ja fundamentalismista.

Luku III

TASA-ARVOA EDISTÄVÄ POLITIIKKA JA ERITYISTOIMET

10. Lainsäädäntö

10.1 Yhtäläinen kohtelu

Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annettua direktiiviä 76/207/ETY muutettiin syyskuussa 2002¹⁵ neuvoston, Euroopan parlamentin ja komission tiiviin ja rakentavan yhteistyön jälkeen.

Yksi keskeinen uudistus koskee sukupuolista häirintää työssä. EU:n tasolla velvoittavassa lainsäädännössä määritellään nyt ensi kertaa sukupuolinen häirintä ja kielletään se sukupuoleen perustuvana syrjinnän muotona. Siinä kielletään kaikenlainen epätoivottu sukupuolikäyttäytyminen, joka luo ahdistavan tai alentavan ilmapiirin, sekä kehoitetaan työnantajia ehkäisemään kaikenlaista syrjintää ja laatimaan henkilöstölle säännöllisesti tasa-arvoraportteja.

Jäsenvaltioita kannustetaan voimakkaasti tekemään työehtosopimuksia, joissa on säännöt sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi. Direktiivin mukaan jäsenvaltioihin on perustettava tasa-arvoelimiä, ja siinä annetaan jäsenvaltioille laajat valtuudet seurata edistystä ja auttaa sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä valituksen tehneitä henkilöitä. Lisäksi siinä säädetään, että sukupuoleen perustuvan syrjinnän uhreille tarjottavan korvauksen on oltava riittävän suuri kärsittyyn vahinkoon nähden, eikä sallita etukäteen asetettuja enimmäismääriä.

Direktiivissä säädetään myös, että äitiyslomalla olevan naisen on loman päätyttyä saatava palata työhönsä tai vastaavaan toimeen vähintään samoin ehdoin kuin ennen lomaa ja voitava hyödyntää sellaisia työehtojen parannuksia, joihin hänellä olisi ollut oikeus poissaolonsa aikana.

Jäsenvaltioilla on vuoteen 2005 asti aikaa muuttaa kansalliset lakinsa direktiivin mukaisiksi, mutta useimmat niistä ovat jo ryhtyneet kansallisen tason toimiin sukupuolisen häirinnän torjumiseksi. **Belgiassa** hyväksyttiin kesäkuussa 2002 työssä tapahtuvan häirinnän torjuntaa koskeva laki.¹⁶ **Ranskassa** häirintää koskevaa lainsäädäntöä muutettiin¹⁷ siten, että häirinnän määritelmään sisällytettiin kiusaaminen, ja lisäksi suojeltavien henkilöiden soveltamisalaa laajennettiin. **Suomessa** työmarkkinaosapuolet ovat yhdessä laatineet ja julkaisseet sukupuolisen häirinnän torjuntaa työpaikalla koskevat yhteiset ohjeet. **Irlannissa** on annettu kolme kolmeen eri lakiin perustuvaa uutta toimintaohjetta työpaikkakiusaamisesta tehtyjen lukuisten valitusten takia.¹⁸

¹⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/73/EY, annettu 23. syyskuuta 2002, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY muuttamisesta, EYVL L 269, 5.10.2002, s. 15–20.

¹⁶ Moniteur belge/Belgisch Staatsblad, 22. kesäkuuta 2002.

¹⁷ Marraskuun 2. päivänä 2002 annettu laki.

¹⁸ Työpaikkakiusaamisesta valittamisen menettelyjä koskeva toimintaohje työmarkkinasuhtelain nojalla, 199018, työpaikkakiusaamisen ehkäisyä koskeva kansallisen työturvallisuus- ja työterveysviranomaisen

Jäsenvaltioiden tuomioistuimet joutuvat yhä useammin käsittelemään näitä kysymyksiä, ja toimet tilanteen korjaamiseksi vaihtelevat suuresti tuomioistuimesta toiseen. **Ranskassa** korkein oikeus (*Cour de Cassation*)¹⁹ vahvisti erään työnantajan päätöksen erottaa yrityksen työterveysjohtaja sukupuolisen häirinnän perusteella. **Espanjassa** *Castilla y Leónin* tuomioistuin²⁰ totesi erään kaupunginjohtajan harjoittaneen sukupuolista häirintää erästä kaupunginvaltuutettua kohtaan. Hän sai rikoksestaan merkittävän rangaistuksen. **Itävallassa** perustuslakituomioistuin vahvisti työ-, terveys- ja sosiaaliministeriön päätöksen, jolla entinen valtion tutkimuslaitoksen johtaja siirrettiin toisiin (hierarkiassa alempiin) tehtäviin hänen harjoitettuaan sanallista sukupuolista häirintää useita naispuolisia alaisiaan kohtaan.²¹ **Irlannissa** puolustusvoimien toimintamallia tullaan muuttamaan ulkopuolisen neuvoa-antavan komitean raportin perusteella, koska siellä harjoitetaan paljon yksilökohtaista häirintää.

10.2 Samapalkkaisuus

Jäsenvaltioiden tuomioistuinta on myös kehoitettu käsittelemään samapalkkaisuutta. **Luxemburgin** lain mukaan ammattitaitoisen työntekijän on saatava 20 prosenttia vähimmäispalkkaa korkeampaa palkkaa, jos hänellä on ammatillinen pätevyys, joka vaaditaan yleensä viralliseen yleissivistävään tai ammatilliseen tutkintoon, tai jos hän on työskennellyt vähintään kymmenen vuotta kyseisessä ammatissa. **Alankomaissa** Hilversumin rauhantuomari (*kantonrechter*) hyväksyi erään hoitotyötä tekevän naisen samapalkkaisuutta koskevan valituksen.²² Nainen sai huonompaa palkkaa kuin työtoverinsa siksi, ettei hänellä ollut tutkintoa. Hän oli nuorena, vuonna 1957, saanut työssä vaaditun yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen, mutta hänen ei annettu suorittaa loppututkintoa, koska hän oli mennyt naimisiin. Tasa-arvolautakunnan lausunnon²³ mukaisesti tuomari katsoi, että naiselta oli evätty loppututkinto sen vuoksi, että hän oli nainen. Hänen tapauksessaan tutkintovaatimus suurempaa palkkaa varten oli välillisesti syrjivä. **Tanskassa** tuli 1. heinäkuuta 2002 voimaan uusi laki²⁴, jonka mukaan työnantajien on laadittava yrityskohtaisia, sukupuolittain eriytettyjä palkkatilastoja.

10.3 Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Useissa jäsenvaltioissa tehtiin tällä alalla lainsäädäntöaloitteita vuoden 2002 aikana. **Itävallassa** työlainsäädäntöön lisättiin uusi perheenhoitolomaa koskeva laki,²⁵ jotta kuolevia perheenjäseniä ja vakavasti sairaita lapsia voitaisiin hoitaa paremmin. Uuden lain mukaan kaikilla työntekijöillä on oikeus tehdä lyhyempää työpäivää tai ottaa palkatonta lomaa työnantajan suostumuksella. Tammikuun 21. päivänä 2002 **Alankomaiden** hallitus teki parlamentille ehdotuksen, jolla otettaisiin käyttöön lakisääteistä pitkäaikaista hoitovapaata koskeva järjestelmä.²⁶ **Suomessa** hallitus esitti 11. huhtikuuta 2002 eduskunnalle mietinnön,

antama toimintaohje terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia työpaikoilla koskevan lain nojalla, 1989, ja terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia työpaikoilla koskevat (yleiset) täytäntöönpanosäännöt, 1993 (neuvoston direktiivi 89/391/EY), sekä sukupuolista häirintää ja kiusaamista työpaikalla koskeva tasa-arvoviranomaisen antama toimintaohje tasa-arvoa työssä koskevan lain nojalla, 1998, tasa-arvosta työssä annettu laki, 1998 (toimintaohje) (häirintä) järjestysnumero 2002.15.

¹⁹ Asia 5/02, *Société Louisiane v. Alsaz*, Kok. 528 s. 411.

²⁰ *Castilla-Leónin* itsenäisen yhteisön korkeimman oikeuden tuomio, 30. toukokuuta 2002.

²¹ Valtiosääntötuomioistuin 26.11.2002, B 2212/00.

²² Lähde: www.cgb.nl/cgbrief/11-rechters1.html

²³ Lausunto 1998-01.

²⁴ Laki nro 445, 7. kesäkuuta 2001.

²⁵ EYVL I 89/2002

²⁶ Lähde: Sosiaali- ja työministeriön lehdistötiedote, 21.1.2002. www.minszw.nl

joka käsitteli lapseen liittyvää politiikkaa ja jossa arvioitiin työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen menetelmiä. Mietinnön perusteella suunnitellaan isyysloman pidentämistä nykyisestä 18 päivästä neljään viikkoon. **Espanjassa** Katalonian provinssissa työntekijöillä on nyt lakisääteinen oikeus tehdä palkan laskematta kolmasosan lyhyempää työpäivää kahdeksan kuukauden ajan 18 viikkoa kestävästä äitiysloman jälkeen. Toimenpide koskee periaatteessa vain naisia, mutta se laajennetaan koskemaan kaikkia virkamiehiä sukupuoleen katsomatta. **Tanskassa** vanhempainlomaa ja hoitovapaata koskevat säännöt ovat muuttuneet merkittävästi. Maaliskuun 25. päivänä 2002 hyväksytyn lain nro 141 mukaan hoitovapaata ja vanhempainlomaa ei enää eroteta toisistaan.²⁷ **Saksassa** työllisyyttä edistävällä lailla *Job Active Gesetz* taataan 1. tammikuuta 2003 alkaen, että vanhempainlomalla olevat henkilöt voivat hyödyntää työttömyysvakuutusta työhön palattuaan.²⁸

Myös jäsenvaltioiden tuomioistuinten päätöksillä tuetaan selvästi työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. **Saksan** perustuslakituomioistuin²⁹ hylkäsi valituksen, joka koski ala-asteen koulupäivän pidentämistä Sachsen-Anhaltissa. Koulupäivän pidentämisen tarkoituksena on muokata ala-asteen aikataulua sopivammaksi työssäkäyville vanhemmille. **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** hovioikeus (*Court of Appeal*)³⁰ katsoi, että eräs työnantaja oli välillisesti syrjinyt naisia sukupuolen perusteella irtisanomalla määräaikaista henkilöstöä ennen pysyvää työsuhteesta olevia. **Italiassa** Venetsian tuomioistuin³¹ katsoi, että kansallisen lainsäädännön mukaan³² vanhemmat voivat vapaasti päättää vanhempainlomansa ajankohdan, kunhan he ilmoittavat asiasta etukäteen. Työnantajat eivät voi kieltäytyä myöntämästä vanhempainlomaa tai lykätä sitä työn asettamien vaatimusten perusteella.

11. Toimintaohjelma

Komissio tukee rajatylittäviä hankkeita tiedon ja hyvien toimintatapojen vaihtamiseksi ja verkostojen kehittämiseksi EU:n tasolla ja tarjoaa tähän 250 000–500 000 euron suuruisia tukia, joilla voidaan kattaa enintään 80 prosenttia kustannuksista. Loput 20 prosenttia hakijan on rahoitettava itse tai muista lähteistä. Hankkeissa on oltava yhteistyökumppaneita vähintään kolmesta maasta, ja niiden kesto on yleensä 15 kuukautta.

11.1 Vuoden 2001 ensisijaisena aiheena samapalkkaisuus

Ensimmäisenä vuonna ohjelman ensisijaisena aiheena oli naisten ja miesten samapalkkaisuus, koska sukupuolten väliset palkkaerot ovat näkyvin epätasa-arvoinen asia työmarkkinoilla. EU:ssa naisten palkka on keskimäärin vain 84 prosenttia miesten palkasta. Toimintaohjelmaan valittiin 27 hanketta vuonna 2001 (rahoitusta myönnettiin kahdeksan miljoonaa euroa).³³ Niistä useimmat käsittelivät samapalkkaisuutta. Hanketulokset saadaan vuonna 2003. Hankkeet kestävät 15 kuukautta, ja vuonna 2002 järjestettiin jo useita

²⁷ Nähtävissä Tanskan virallisessa lehdessä osoitteessa
<http://www.retsinfo.dk.DELFIN/HTML/A2002/0014130.htm>

²⁸ Liittovaltion virallinen lehti, osa I, 2001, nro 66, 14.12.2001, s. 3443,
<http://217.160.60.235/BGBL/bgbl1f/b101066f.pdf>

²⁹ Päätös 16.4.2002, 1 BvR 279/02,
http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk20020416_1bvr027902.

³⁰ Whiffen v. Milham Ford Girls' School [2001] Industrial Relations Law Reports 468.

³¹ Il lavoro nella giurisprudenza, 2001, s. 1052 ff.

³² 21.3.2001 annetun asetuksen nro 151 32 pykälällä taataan äitiyden suojelu (julkaistu hallituksen virallisessa lehdessä 93, 26.4.2001, <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/01151dl.htm>).

³³ Internet-osoite:

konferensseja. Niissä ja monissa raporteissa³⁴ tuli esiin, että sukupuolten palkkaerot ovat edelleen olemassa, ja todettiin, että on tärkeää tehdä työehtosopimuksia, luoda tasa-arvonäkökohdat huomioon ottavia arviointijärjestelmiä, laatia muistilista palkkaneuvotteluja varten ja perustaa samapalkkaisuutta koskeva toimintasuunnitelma.

Tanska järjesti puheenjohtajuuskaudellaan 29. marraskuuta 2002 samapalkkaisuutta käsitelleen konferenssin yhteistyössä sukupuolten tasa-arvoa koskevan puitestrategian mukaiseen yhteisön ohjelmaan kuuluvan kahden hankkeen kanssa. Konferenssin tarkoituksena oli osoittaa "liikemaailmalle", että samapalkkaisuus tuottaa lisäarvoa, ja siihen kutsuttiin julkisia ja yksityisiä yrityksiä, etujärjestöjen edustajia sekä valtion ja Euroopan yhteisön elinten edustajia.

11.2 Vuoden 2002 ensisijaisena aiheena työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamistoimet ovat keskeinen tasa-arvonäkökohta Euroopan työllisyysstrategiassa ja sosiaalisen osallisuuden edistämisprosessissa, ja niiden avulla pyritään luomaan naisille ja miehille suotuisat mahdollisuudet päästä ja palata työmarkkinoille sekä pysyä niillä.

Pyritään muun muassa luomaan kohtuuhintaisia ja laadukkaita hoitopalveluja, jakamaan hoito- ja kodinhoitovastuu tasaisesti, kannustamaan miehiä jäämään isyyslomalle ja tarjoamaan joustavia työjärjestelyjä sekä miehille että naisille. Erityishuomiota kiinnitetään pienipalkkaisten naisten ongelmiin. Matalapalkkaryhmässä ainoastaan 12 prosenttia 16–64-vuotiaista naisista on täysipäivätyössä, kahdeksan prosenttia on puolipäivätyössä ja 66 prosenttia ei ole työssä lainkaan. Tässä ryhmässä miehistä vain 35 prosenttia ei ole lainkaan työssä.³⁵

On myös tärkeää, että jäsenvaltiot muistavat yhteensovittamistoimenpiteet uudistaessaan eläkejärjestelmiään, jottei vaaranneta niiden – naisten ja miesten – eläkeoikeuksia, jotka jäävät joksikin aikaa pois työstä hoitaakseen lapsiaan.

Suomen pääministeri Paavo Lipponen on oivallinen esimerkki siitä, miten perhe- ja työelämän voi sovittaa yhteen. Pääministeri otti molempien tyttäriensä syntymän jälkeen viisi päivää isyyslomaa ja toteaa: "Pääministeri ei ole koskaan lomalla. Minun oli oltava koko ajan puhelimen ääressä. Se ei kuitenkaan häirinnyt sitä kaikkein tärkeintä asiaa, että saatoin olla yhdessä perheen kanssa. Se oli koko perheelle hienoa aikaa, eikä isyysloma haitannut mitenkään uraani. Päinvastoin Espanjassa, Italiassa, Belgiassa, ja Ranskassa sekä myös jonkin verran Suomessa lehdistö kiinnitti huomiota pääministeriin, joka halusi mieluummin jäädä kotiin vastasyntyneen luo kuin mennä Madridin huippukokoukseen. Se oli parasta mahdollista mainosta Suomelle. Halusin kannustaa suomalaisia ja muitakin eurooppalaisia isiä hyödyntämään mahdollisuutta pitää isyyslomaa."

³⁴ Alankomaiden tilastokeskus (Centraal Bureau) voor www.cbs.nl, lehdistötiedote, 29.5.2002, Tiedote 2/2002, s. 32, Tiedote 2/2002, s. 24, Perhe-, vanhus, nais- ja nuorisiasiainministeriön raportti naisten ja miesten työ- ja palkkatilanteesta, heinäkuu 2001, nähtävissä osoitteessa: http://www.bmfsfj.de/Anlage19920/Bericht_der_Bundesregierung_zur_Berufs-und_Einkommenssituation_von_Frauen_und_Maennern.pdf.
<http://www.destatis.de/presse/deutsch/pm2002/p2460042.htm>.

³⁵ The life of women and men in Europe – A statistical portrait, Eurostat, ECHP-UDB, joulukuu 2001, s. 102.

Sukupuolten tasa-arvoa koskevan toimintaohjelman perusteella järjestetyn ehdotuspyynnön perusteella valittiin 18 hanketta vuonna 2002. Niille myönnettiin rahoitusta yhteensä 7,5 miljoonaa euroa. Hankkeet käynnistettiin vuoden 2002 lopussa, ja ne kestävät 15 kuukautta.

11.3 Vuoden 2003 ensisijaisena aiheena naiset päätöksenteossa

Tasapuolinen edustus politiikassa on edelleen ongelma sekä jäsenvaltioissa että yhteisön tasolla. Joissakin jäsenvaltioissa pyritään säätämään asiasta lakeja, mutta hiljattaisten kansallisten vaalien tulokset ovat herättäneet ristiriitaisia tunteita. Esimerkiksi **Ranskassa** tasapuolista edustusta koskeva laki ei tasapainottanut toivotulla tavalla edustusta kunnallis- eikä parlamenttivaaleissa.³⁶ **Portugalissa**, missä naiset ovat heikosti edustettuina parlamentissa ja hallituksessa, on tapahtunut hienoista edistystä.³⁷ **Alankomaissa** puolestaan naisten kannatus toukokuun 2002 parlamenttivaaleissa oli heikompaa kuin edellisissä vaaleissa.³⁸ **Saksassa** hallitus laati sukupuolten tasapuolista edustusta komiteoissa koskevan raportin,³⁹ joka on melko rohkaiseva.⁴⁰

Joissakin jäsenvaltioissa käsitellään nyt kysymystä poliittisen edustuksen tasapuolisesta jakautumisesta sukupuolittain. **Belgiassa** muutettiin perustuslakia, jotta edustus olisi tasa- puolista naisten ja miesten kesken liittovaltion ja aluehallinnon tasolla.⁴¹ **Irlannissa** tasa- arvoviranomainen laati puiteasiakirjan⁴², johon sisältyy myös poliittisen tasa-arvon tavoite.⁴³ **Espanjassa** kahden itsenäisen yhteisön parlamentit ovat hyväksyneet tasa-arvoa vaaleissa koskevan lain, jossa velvoitetaan puolueet asettamaan ehdolle yhtä monta naista ja miestä.⁴⁴ **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** vuonna 2002 annetulla sukupuoleen perustuvaa syrjintää (vaaliehdokkaissa) koskevalla lailla⁴⁵ muutetaan sukupuoleen perustuvaa syrjintää koskevaa lainsäädäntöä siten, että poliittiset puolueet voivat valita ehdokkaita listoilta, joilla on vain naisia.⁴⁶

Vuoden 2003 ensisijaisena aiheena käsitellään naisia päätöksenteossa. Komissio keskittää vuoden 2003 rahoitustaan sukupuolten tasaisen jakautumisen edistämiseen päätöksenteossa niin poliittisessa kuin talouselämässäkin. Tällöin se hyödyntää meneillään olevan naisten osallistumista päätöksentekotasolla koskevan arvioinnin tuloksia ja ennakoi vuoden 2004 Euroopan parlamentin vaaleja.

Sukupuolten tasa-arvoa koskevan ohjelman perusteella käynnistettiin lokakuussa 2002 avoin ehdotuspyyntö. Siihen toivotaan ehdotuksia tasa-arvoa edistäviltä Euroopan laajuisilta kansalais- ja etujärjestöiltä sekä alueellisten ja paikallisten viranomaisten ja muiden organisaatioiden verkostoilta.

³⁶ Tiedote 2/2002, s. 21.

³⁷ Tiedote 2/2002, s. 33.

³⁸ Tiedote 2/2002, s. 33.

³⁹ Katso http://www.bmfsfj.de/top/sonstige/Politikbereiche/Gleichstellung/ix4790_hm.

⁴⁰ Tiedote 2/2002, s. 24.

⁴¹ Tiedote 2/2002, s. 17.

⁴² Naisten asiaa edistävä kansallinen toimintasuunnitelma, huhtikuu 2002, nähtävissä osoitteessa www.equality.ie - klikkaa "publications".

⁴³ Tiedote 2/2002, s. 30.

⁴⁴ Tiedote 2/2002, s. 35.

⁴⁵ Nähtävissä Internet-osoitteessa www.hmsa.gov.uk/acts/acts2002/20020002.htm.

⁴⁶ Tiedote 1/2002, s. 40.

11.4 Tasa-arvoa koskevan ohjelman ensisijaiset aiheet tulevina vuosina

Kattaakseen kaikki sukupuolten tasa-arvoa koskevan puitestrategian (2001–2005) aihepiirit, joihin ohjelmasta myönnetään rahoitusta, komissio on määritellyt ohjelmalle seuraavat ensisijaiset aiheet:

2001: Samapalkkaisuus

2002: Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen

2003: Naiset päätöksenteossa

2004–2005: Sukupuolistereotypiat, myös puitestrategiassa esitetyt aiheet

Luku IV

IHMISOIKEUDET

12. Ihmiskauppa

Ihmiskauppa ja erityisesti naisilla käytävä kauppa seksuaalista hyväksikäyttöä varten pysyi poliittisen asialistan tärkeimpien aiheiden joukossa vuonna 2002. Kymmeniä tuhansia naisia ja lapsia tuodaan laittomasti Euroopan unioniin. Tämä on erittäin huolestuttavaa.

Ihmiskaupan torjunta on yksi EU:n poliittisista prioriteeteista. Vuonna 1996 käynnistettiin Stop-ohjelma, jossa tuetaan ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa. EU on vahvistanut lainvalvontayhteistyötä laittoman kaupan saamiseksi kuriin ja pyrkinyt etsimään ratkaisua ongelmaan neuvottelemalla alkuperä-, läpikulku- ja kohdemaiden kanssa. Vuonna 2002 tähän käytettiin kaksi miljoonaa euroa.

Euroopan parlamentti hyväksyi vuoden 2002 yhteisön talousarvioon uuden budjettikohdan A-3046, josta tuetaan naisjärjestöjä, jotka eivät kuulu naisten eurooppalaiseen eturyhmään (European Women's Lobby, EWL). Uuden budjettikohdan nimi on *Naisjärjestöt*. Siihen on varattu määrärahaa 300 000 euroa kattamaan tuet naisjärjestöille, jotka eivät kuulu EWL:ään, ja täytäntöönpanosta vastaa työllisyyden ja sosiaaliasioiden pääosasto. Tähän liittyen käynnistettiin avoin ehdotuspyyntö, jonka perusteella on tarkoitus perustaa EWL:ään kuulumattomien naisjärjestöjen ryhmä auttamaan ihmiskaupan uhreja Euroopassa.

Brysselissä pidettiin 18.–20. syyskuuta 2002 eurooppalainen konferenssi "Ihmiskaupan ehkäiseminen ja torjunta – 2000-luvun globaali haaste". Konferenssi järjestettiin Euroopan komission aloitteesta osana Stop II -ohjelmaa, ja sen järjestelyistä huolehti Kansainvälinen siirtolaisjärjestö tiiviissä yhteistyössä Euroopan parlamentin ja Euroopan komission kanssa. Siihen osallistui yli tuhat edustajaa EU:n jäsenvaltioista, ehdokasmaista, laajentuneen EU:n naapurimaista, Yhdysvalloista, Kanadasta ja kansainvälisistä, hallitustenvälisistä ja valtiosta riippumattomista järjestöistä sekä EU:n toimielimistä.

Konferenssin tärkein tulos on Brysselin julistus, jolla pyritään kehittämään edelleen eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä, konkreettisia toimenpiteitä, standardeja, hyviä toimintatapoja ja mekanismeja ihmiskaupan torjumiseksi. Brysselin julistuksessa on suosituksia, jotka koskevat ihmiskaupan ehkäisemistä, uhrien suojelua ja heidän auttamistaan sekä oikeudellista ja poliisiyhteistyötä. Komissio pitää julistuksen suositusten noudattamista hyvin tärkeänä.

Joulukuun 5.–6. päivänä 2002 komissio järjesti Siracusassa Sisiliassa naiskauppaa käsitelleen konferenssin, johon osallistui asiantuntijoita ja poliitikkoja useista EU- ja ehdokasmaista. Konferenssissa keskusteltiin naiskaupan nykyisistä torjuntakeinoista jäsenvaltioissa ja EU:ssa sekä tarkasteltiin ehkäisy- ja avustustoimia uhkan poistamiseksi.

Konferenssissa ilmoitettiin uudesta budjettikohdasta rahoitusta saavan uuden ryhmittymän perustamisesta. Ryhmittymän toimintaa koordinoi italialainen kansalaisjärjestö Irene, joka tukee sisarryhmiä kuudessa jäsenvaltiossa⁴⁷ ja Norjassa. Ryhmittymä pyrkii auttamaan niitä

⁴⁷ Belgia, Tanska, Ranska, Kreikka, Italia ja Espanja.

noin puolta miljoonaa naista ja lasta, jotka joutuvat vuosittain ihmiskaupan uhriksi Euroopassa.

13. Perheväkivalta

Osana Beijingin toimintaohjelman täytäntöönpanoa ja vuoden 2002 alkupuoliskon puheenjohtajamaana toimineen Espanjan aloitteesta julkaistiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva tutkimus ja toimintaopas. Tutkimuksen tuloksista keskusteltiin neuvostossa, joka korosti, miten tärkeää on omaksua monialainen ja monitasoinen toimintamalli naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. Lisäksi se piti tärkeänä hyvien toimintatapojen vaihtoa EU:ssa ja jatkuvia tiedotuskampanjoita. Neuvosto hyväksyi tämän pohjalta joukon indikaattoreita joulukuussa 2002 Tanskan puheenjohtajuuskaudella.

Indikaattoreiden valinta kuvastaa perheväkivaltaan liittyviä jäsenvaltioiden yhteisiä pyrkimyksiä ja lähestymistapaa. Komissio laatii tiedonannon, johon kootaan toimintamallien yhteiset tekijät perheväkivallan torjumiseksi ja poistamiseksi. Mainitut indikaattorit voidaan sisällyttää tiedonantoon jäsenvaltioiden ja Euroopan laajuisten toimien tukemiseksi.

Lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä sekä väkivallan uhrien ja riskiryhmien suojelemista koskevan yhteisön toimintaohjelman toista vaihetta (Daphne II -ohjelma vuosiksi 2004–2008) koskeva ehdotus tehtiin joulukuussa 2002. Ehdotus perustuu ensimmäisen vaiheen toteutuksen yhteydessä saatuun kokemukseen, ja sen rakenne on samantapainen kuin alkuperäisessä vuosina 2000–2003 toteutettavassa Daphne-ohjelmassa. Ohjelma hankkeineen ja tuloksineen tunnustetaan Euroopassa ja muuallakin maailmassa tärkeäksi väkivallan torjuntavälineeksi ja hyväksi esimerkiksi siitä, miten aluepolitiikkaa ja alueellisia puitteita voidaan yhdistää alueelliseen yhteistyöhön.

14. Musliminaiset Euroopassa

Vuonna 2002 toteutettiin myös aloite musliminaisten integroimiseksi eurooppalaiseen yhteiskuntaan. Kysymys oli teemana myös kansainvälisenä naistenpäivänä 8. maaliskuuta. Lisäksi komission jäsen Anna Diamantopoulou emännöi 24. lokakuuta Internet-konferenssia, jolla haluttiin tarjota eri puolilla Eurooppaa asuville musliminaisille mahdollisuus osallistua kiinnostavaan ja teknisesti innovatiiviseen keskusteluun siitä, miten he näkevät asemansa eurooppalaisessa yhteiskunnassa ja osallistumisensa sen toimintaan sekä millaisia toimia he odottavat EU:lta.

Konferenssi oli yksi tapa, jolla EU pyrkii torjumaan syrjintää ja edistämään tasa-arvoa. Se järjestettiin komissaari Diamantopouloun hiljattaisten palestiinalaisalueille ja Israeliin suuntautuneiden vierailujen jälkeen. Euroopan unionin viesti on, että eurooppalainen yhteiskunta perustuu ihmisoikeuksien, naisten ja miesten tasa-arvon sekä syrjimättömyyden periaatteisiin. Eurooppalaisten on toki kunnioitettava muslimien elämäntapaa, mutta myös Euroopassa asuvien muslimien on kunnioitettava eurooppalaisia periaatteita ja sääntöjä.

Euroopan unioni on kehottanut yhteisön ja jäsenvaltioiden toimielimiä ja muita tahoja sekä muslimiyhteisöjä torjumaan muukalaisvihaa ja islaminvastaisuutta ja ymmärtämään musliminaisten tarpeita, tavoitteita ja vaatimuksia. On vielä tehtävä paljon, jotta myönnetään musliminaisten vaikeudet päästä työhön tai koulutukseen ja heidän tärkeä merkityksensä omissa yhteisöissään.

15. Naisten kivittäminen

EU:n jäsenvaltioissa ei käytetä enää kuolemantuomiota, eikä kuolemantuomiota hyväksytä etenäkään silloin, kun se toimeenpannaan kivittämällä. Valitettavasti kivittäminen on yleisempää kuin yleensä luullaan, koska harvat kivitykset saavat maailmanlaajuisesta huomiota. Tässäkin asiassa naisia syrjitään selvästi. Vuonna 2002 Iranissa kivitettiin kuoliaaksi 12 naista moraalirikkeiden takia. Samantapaisiin rikoksiin syyllistyneiltä miehiltä "ainoastaan" leikataan kädet pois.

Barcelonan Eurooppa-neuvoston (15.–16.3.2002) päätelmissä Euroopan unioni ilmoitti olevansa huolissaan saamistaan tiedoista, jotka koskivat erään naisen mahdollista kivittämistä Nigeriassa, ja kehotti Nigerian viranomaisia kunnioittamaan täysimääräisesti ihmisoikeuksia ja erityisesti naisten ihmisoikeuksia.

Syyskuussa 2002 Nigerian Lontoon suurlähettiläälle annettiin 1,3 miljoonan allekirjoituksen adressi, jossa vastustettiin eräälle nigerialaisnaiselle aviorikoksesta langetettua kuolemantuomiota kivittämällä. Amina Lawal, 30, todettiin maaliskuussa Katsinan osavaltion islamilaisessa muutoksenhakutuomioistuimessa syylliseksi hänen synnytettyään lapsen avioliiton ulkopuolella. Belgiassa järjestettiin 24. syyskuuta 2002 mielenosoitus Amina Lawalin puolesta Nigerian Brysselin suurlähetystön edessä.

16. Afganistanilaisnaiset

Euroopan unionissa kiinnitettiin vuonna 2002 huomiota myös afganistanilaisnaisten hätään. Afganistanin pääkaupungissa on tuhansia leskeksi jääneitä naisia. Naisten on peitettävä itsensä kiireestä kantapäähän, heillä ei ole oikeutta kunnon koulutukseen eikä terveydenhoitoon, he eivät saa tehdä työtä elättääkseen perhettään, ja heitä hakataan väkivaltaisesti, jos he eivät noudata sortajiensa asettamia sääntöjä.

Komissaari Anna Diamantopoulou tapasi 9. lokakuuta 2002 Afganistanin varapresidentin ja ensimmäisen naisasioista vastaavan ministerin Habiba Sorabin. Molemmat osapuolet totesivat, ettei afganistanilaisnaisten tilannetta pidä unohtaa, ja ilmoittivat olevansa valmiita kehittämään yhteistyötä heidän tilanteensa kohentamiseksi. Keskusteluissa olivat keskeisellä sijalla valmiuksien kehittäminen ja yleissivistävä koulutus sekä EU:n rahoittamat hankkeet. Anna Diamantopoulou korosti myös tarvetta ottaa naiset mukaan kaikkeen toimintaan uudelleenrakentamisessa ja valtion rakenteiden kehittämisessä.

LUKU V

VUODEN 2003 NÄKYMÄT

17. Puitestrategia

Komission vuoden 2003 työohjelmassa on seuraavat horisontaaliset prioriteetit kaikille pääosastoille ja yksiköille:

- Lisätään tasa-arvovaikutusten arviointi tarvittaessa uusien ehdotusten yleiseen vaikutustenarviointiin, ja jatketaan valtavirtaistamista tietyillä politiikanaloilla, joilla tasa-arvonäkökohtia ei tähän mennessä ole otettu huomioon.
- Kukin yksikkö lisää pyrkimyksiään kerätä sukupuolittain eriytettyjä tietoja ja eritellä tilastot systemaattisesti sukupuolittain; kehitetään edelleen sukupuolten tasa-arvoa mittaavia indikaattoreita.
- Kukin pääosasto ja yksikkö sisällyttää tasa-arvomoduuleja henkilöstön koulutussuunnitelmiin kaikilla tasoilla, etenkin johtotasolla.

18. Lainsäädäntöaloitteet

Yhtäläistä kohtelua koskevista nykyisistä direktiiveistä **laaditaan uusi säädös**. Näin noudatetaan lainsäädännön parantamiseen liittyviä uusia suuntaviivoja ja pyritään yksinkertaistamaan ja päivittämään nykyistä yhteisön lainsäädäntöä. Komissio käynnistää ensimmäisellä vuosineljänneksellä avoimen kuulemisen uudelleenlaatimisen suuntaviivoista ja laatinee ehdotuksensa loppuvuodesta.

Komissio aikoo vuonna 2003 laatia raportin vanhempainlomaa koskevan direktiivin täytäntöönpanosta. Raportissa on tarkoitus tarkastella muun muassa sitä, miksi niin harvat isät ovat käyttäneet oikeuttaan vanhempainlomaan.

19. Lissabonin strategian vahvistaminen

Barcelonan huippukokousta varten laaditun komission tiedonannon⁴⁸ mukaan vuonna 2003 laaditaan sukupuolten välisiä eroja koskeva tutkimus, jossa käsitellään muun muassa palkkaeroja.

20. Naisia päätöksenteossa koskevat aloitteet Kreikan ja Italian puheenjohtajuuskausilla

Kreikan ja Italian puheenjohtajuuskausilla laaditaan tutkimus naisista talouselämän päätöksenteossa käyttäen indikaattoreita. Tällöin täydennetään Beijingissä määriteltyjä, naisia päätöksenteossa koskevia indikaattoreita. Samaan aikaan perustetaan päätöksentekoa käsittelevä komission verkkotietokanta, joka kattaa sekä politiikan että talouselämän.

⁴⁸ KOM(2002) 14 lopullinen, 15.1.2002.